

Innoirea

apare la 1 și 15 ale fiecărei luni.

Director: TIBERIU VUIA

Vecinii de vis

Obișnuit, — luați de pasiunea momentului pe care-l trăim și pe care odeseori, cu câtă dreptate oare, îl socotim exclusiv și intens, punctul cel mai suit al istoriei, — ignorăm șirul lung de întâmplări, cari se aliniază pe firul de lumină al amintirilor noastre de neam, cu vechi rădăcini în acest pământ.

Sub calmul ceasului politic actual, care desleagă mințile din obezile pasiunilor ce strângeau și cel mai curat avânt înspre bulboanele de întunecare ale vrășmășiei dintre frați, — vremea ne îngăduie în răgaze luminoase, evadarea în drumuri de colb și de legendă, pe urmele veacului românesc, încheiat din inima și mintea altor generații. Printre pietre de căpătâi, în cimitire înSORITE, — între zidurile câte unui lăcaș de închinare cu vechi pagini de strană cioplită primitiv, stăruie sufletul dealtădată care crește'n liniștea de abandonări, muștrare și îndemn.

Când prind să grăiască pietrele, aceste vestigii distante, și pline de umbră ale unei lumi care s'a realizat în toată conștiința ei, pentru această conștiință a ei, și numai pentru răsplata glasului ei, — când, pe câte o potecă de vis, prin ogrăzi cu iarbă înaltă, se deschide ca un horn spre înalțuri, sau cât o fântână înspre adâncuri, lumina altor finuturi spirituale, ea toarnă în palmele, inima și mintea celui care știe să le descifreze, din palma, inima și mintea altor vremi belșugul și năvala unor destine cari au fost cu rostul lor ce se cere încheiat către începuturile de libertate de aci. Monografic, pentru cei stăpâniți de nevoia de a cerceta la ree și cu temei științific, adevărul crugului de eri, — cu puțină pasiune, cu inimă întreagă, prin intuiția care reconstruește, cei cari pot prinde cu aparatul sensibil al nervului întins halou peste veac,

ritmul vieții, trăită în cadența și culoarea inimii pe aceste meleaguri ale noastre.

Sub azurul românesc, de aci, în liniștea lui înaltă și de oțel, se cer introduse vii, imaginile din vremi trecute, cu oameni cari au crescut patrimoniul obștesc, iubind, muncind, și murind adeseaori moarte românească. Pe ei, societatea românească, care își simte, tot mai lămurit, ființa și marginile, îmi pare că îi așteaptă acum să descindă, vecini de vis, spre a da cuprins conștiinței, creatoare de început nou veacului de aci.

Așa de mult și tot mai stăruitor, aud cum se deschid porțile ruginite ale cimitrilului românesc, spre a-și curăța potecile, a-și înflori lespezile și a-și desfunda spiritual și generos, isvoarele innoitoare ale destinului de mâine.

Inn.

Psalmul căutării

O, Doamne, calm Te-am așteptat în inserare,
Cu brațele 'ncărcate de poeme,
Belșug de daruri, rupte fiecare
Tăcerilor din mine și din vreme.

Poate-ai trecut prin glasurile moi
Care-au chemat amurgul depe dealuri...
Poate-ai căzut cu veștedele foi
Plecând cu ele, înfrăjit în valuri...

Te-am așteptat și brațul m'a durut
Și s'au desprins ritmatele catrene;
Topite 'n cet în lacrimi și în lut,
Cărări pustii le-au risipit alene.

Azi, brațul gol și sufletul asemeni
Pe arse căi Te caută mereu,
Trudit și rupt că poți să mă asemeni
Cu 'n însetat tâlhar de Dumnezeu.

Vintilă Horia.

Popas

Noi, poate, prin poteci ne strângem laolaltă,
Ne 'ndeamnă, asidzi, darul cuvintelor nespuse.
In orice vers e-o moarte, un cântec și o altă
Visare tot mai pură a zărilor duse.

Un gest tăceri ne strică, de ierburi și de carte
Privim, atent pe umeri cum cerul tot, se lasă
Cum tremură gândurile când pasc la o parte
Și cum suflarea umblă prin frunza cea deasă.

In noi de credem azi, cu-amurgul printre gene,
Nedeslușit tăcerea în sgomot se preface
Iubirea noastră acum, doar ceruri în catrene
Când inima străpunsă e, par'că, de ace.

Ovid Caledoniu

Premiul național de poezie

Nu te-am uitat!

Nu te-am uitat, ci veșnic —
Ia masa mea de lucru —
Citești aceleași pagini
Sorbind aceleași rânduri,
Și suferi ca și mine, căzând ades pe gânduri!

Nu te-am uitat, ci veșnic
Mă însoțești pe drumul nestrăbătut al vieții,
Îmbărbătându-mi pasul,
Și veșnic îmi ești soră,
Când sila e-o povară
Iar drumul — plin de sânge și flacări — mă doboară!

Nu te-am uitat, ci veșnic
In visuri îmi apar
Suavă, mlădioasă,
Cu zâmbetul de soare,
Cu brațele 'ncărcate de roze 'mbătătoare!

Nu te-am uitat, ci veșnic
Te aud ca pe un cântec,
Te sorb ca pe-o mireasmă,
Te simt atât de aproape
Că părul tău de aur mă mângâie pe pleoape!

Nu te-am uitat, ci veșnic —
Ca valurile mării,
Ca stelele albastre ce strălucesc pe cer,
Ca farmecu 'nserărei,
Ca viața tumultuoasă și plină de mister,
Ca freamătul naturii,
Ca Sfânta Poezie închisă într'o carte
In mine tu ești vie,
Cu toate că o mare de vișor ne desparte!

Al. T. Stamatiad.

Vecinic cu tine

Minune pe care te-am închis
In carne și vis,
Iubită de totdeauna,
Călăuză a fiecărui gând,
Delicată ca firul de iarbă, plăpând,
Și mai puternică decât furtuna, —
Tu în nopțile de insomnie
Și în toate visurile mele
Scuturi, parfumate, petale și stele
Iar eu încerc să le'nșir pe hârtie.
Viața mea clipă de clipă
Se mișcă în gesturile tale...

Ca să avem și'n moarte aceeași cale
Voiu trece dincolo în pripă
Și te voiu aștepta pururi de veghe
La poarta cea mare;
Sosirea ta mântuitoare
O voiu simți peste milioane de leghe.
Acolo, la început de vecinicie,
Vom ingenunchea într'un gând amândoi
Și ne vom ruga în tăcere, — apoi
Vom începe să plutim ca o melodie...
Mi-oiu aminti la începutul noului drum,
Ca de niște păcate,
De unele clipe amare și ciudate
Din viața de-acum;
Dar, cu timpul, amintirile vor fi senine,
Căci n'au să te rețină decât pe tine.

Gherghinescu Vania

Nedumerire

Cum m'ai binecuvântat tu, dacă
Soarele zadarnic îl chem
Să-și adie trena 'n poem
Și strălucirea rimei-i săracă?
Chem vântul tineresc al primăverii,
Popasuri de azur,
Insist, conjur,
Dar cad supus durerii.
Nu mai vin prietenii,
Stele la fereastră nu mai vin,
Stihul se usucă, inima-i venin,
Uscate crengi și cetini!
Mai binecuvântă odată,
Dăruște harul tău rar,
Să nu alerge 'zadar
Pe colina versului turbată
Dimineața cântecului meu...
Versul meu să fie ca o fată,
Crin subțire, fagure ceresc,
Cui voi îndrăzni să-l dăruesc
Inimă să-i ardă dintr'odată!...

E. Ar. Zaharia.

Ultimele steaguri...

Episoade din răscoala bănăţană dela 1738.

de Ion Stoia-Udrea.

III.*)

„Bande de tâlhari. Oameni desbrăcați de orice simț al moralei.. Hoarde sălbatice și fioroase de pradalnici.“

În asemenea termeni vorbește mai toată istoriografia germană și maghiară despre răscoala bănăţană dela 1738

Nu este în intenția mea să încerc aci o reabilitare a acelor vâjnici și curajoși țărani, cari pentru a scutura jugul ce le devenise nesuferit de apăsător, nu s'au sfiit nici o clipă să și pună viețile în cumpănă. De altfel este atâta măreție eroică în toată acțiunea și luptele lor, în acea sfruntare voinicească a adversarului de o forță covârșitoare, este atâta nobleță tragică în lupta lor finală, — întru abandonare și singurătate, întru deplin anonim, — în marea lor moarte eroică pe câmpul bătăliilor pierdute, încât întâmplările mărunte, prelinsele excese de pe alocurea, dispar complect, ca amănunte neînsemnate dintr'o mișcare de splendidă forță și eroism.

Pe de altă parte aceia, cari vorbesc de cruzimi, de pârjoluri, de umanism și morală în general, într'o răscoală, sunt sau analfabeți în domeniul istoriei, sau ipocriți. Răscoalele nici când și nicăiri nu s'au făcut cu menajamente, cu blândețe, cu smerită respectare a cerințelor umanitare și morale. Dimpotrivă, întotdeauna și pretulindeni ele au deslănțuit maximul de brutalitate al torțelor, au sfărâmat toate zăgazurile conveniențelor și au descătusat toate pasiunile, l-au scos pe om din existența sa etică, din individualitatea sa de până atunci, și l-au aruncat, simplă cantitate numerică, unificată, standardizată, în vârtejul întâmplărilor. O răscoală nu se aprinde dintr'un raționament, dintr'o cântărire logică a faptelor și posibilităților, nu este o acțiune rațională. Ea se naște dintr'o mare clocoțire a patimilor, din intensificarea năpraznică a urei ce crește până la paroxism și trecând peste toate barierele rațiunii se revărsă în vălvătaie de foc peste suflete, aprinzându-le și contopindu-le într'o masă de acțiune cu o singură vo-

ință. Nu mai există voință individuală în interiorul acestor mase răsculate, cum nu mai există nici răspundabilitate individuală. (Psihologia modernă a reușit să stabilească un grad minim de răspundabilitate individuală în mișcările de mase, însă numai în acțiunile izolate, nu și în cele totalitar-colective). De aceea actele răscoalelor nu sunt nici crude și nici imorale, după cum nu este crudă și nici imorală vijelia care răstoarnă copacul secular peste bordeiul nevoiașului, după cum nu este crud, nici imoral, trznetul ce izbește în copilașul care se joacă neștiutor în praful drumului. Răscoalele sunt deslănțuri de forțe elementare și asemenea forțelor naturii stau în afară de legile umanitare și morale.

Pornite din revărsări de pasiu i superlative răscoalele nu au ca obiectiv înfrângerea adversarului, ci extirparea lui complectă. De aceea totala lipsă de îngrădire în alegerea mijloacelor de luptă, deplina libertate în întrebuițarea celor mai eticace sisteme de nimicire, de pustiire, de extirpare.

Răscoalele țărănești din veacul al XIV-lea din Franța („Jacquerie“), cele din veacul următor din Germania (prelungite încă și în veacul al XVI-lea), marea răscoală țărănească de sub conducerea lui Doja în Ungaria, nu au ca scop înfrângerea nobilimei, ci nimicirea ei, ștergerea ei complectă de pe suprafața pământului. Aceiași situație se va repeta în răscoala lui Horia, precum și în revoluția franceză.

Aci nu-și mai găsesc locul principiile umanitare și sentimentele de compătimire pentru adversar. Dimpotrivă, tot ce fantezia omenească a putut inventa în materie de cruzime, de caznă, este prețuit și aplicat. Și nu numai de către o singură tabără, ci întotdeauna de amândouă, după ocazii și puțințe, după cum una sau cealaltă s'a ridicat momentan deasupra.

(Țăranii francezi în „Jacquerie“ frig de viu un cavaler și-i silesc familia să mănânce dintr'ânsul și însăși soția Dauphinului abia reușește să scape de pângărire, în Germania răsculașiiucid și copii din fașe ai nobililor, iar Doja pune să spânzure de părțile genitale pe

prelatul Csáky; în schimb însă lângă Beauvais 20.000 de țărani francezi sunt ciopârșiți, Hans Böhme din Würzburg din ordinul episcopului e ars pe rug. Doja îndură chinurile iadului pe tronul de foc din Timișoara, tovarășul său Lörrincz e fript canibalic pe grătar la Cluj, iar Horia înscrie în eternitate grozăvia roșii de execuție. Iată deci că nici uneia dintre tabere nu i-se poate reproșa excesul de blândețe sau lipsa inventivității în materie de caznă.)

Răscoala e întotdeauna o mare turburare a sufletelor, o anestezie a rațiunii, o icnire la suprafața a instinctelor primare, o beție a simțurilor. Din punct de vedere individual ci o răscoală nu poate fi judecată nicicând în senz individual, ci numai pe plan colectiv. Ea este o manifestare, o trăire a unei colectivități umane, care crește și moare după alte legi, decât acelea ale trăirii individuale. Nu pot fi aplicate aci principiile de morală și umanism ale viețuirii noastre curente, individuale. În drumul de sânge și pârjoluri al răscoalelor nu este nimic imoral, nici neomenesc. Dimpotrivă, în acele magnifice învolburări ale patimilor gregare, în acele deslănțuri năpraznice de moarte și pustiire, există un senz și o finalitate, adânc omenești. Care senz și finalitate însă nu pot fi văzute cu ochii individualității noastre zăgăzuite între marginile ei însăși. Ci numai din perspectiva trăirii colective.

Lucru ce trebuie înțeles din capul locului de către toți cei cari vor să urmărească desfășurarea unei răscoale.

Când o ceată de lotrii valahi (— azi i-am numi haiduci, însă în timpul acela haiduci se chemau paznicii înrolați în trupele libere însărcinate cu paza în anumite locuri —) coborau dela codru și călcau într'o singură noapte jumătate din câte-un sat nemțesc, faptul poate fi calificat prădare, crimă sau tâlhărie. Indiferent dacă ceata de lotrii s'a format din oameni cari au apucat drumul codrului din cauza asupririlor insuportabile ale administrației austriece, din cauza că stăpânirea i-a scos cu sila din existența lor cinstită și i-a aruncat în nestatornicia viețuirii în afară de lege, — sau din cauza poftei de câștig ușor. Faptul în sine rămâne pasibil de judecată și penalizare

Dar când masele mari ale unui neam sau o clasă socială a unei

*) V. Nr. 15-16 al Innoirii.

provincii în ață steagul răscoalei și pornește în iureș de sânge și foc să răzbune asupririle îndurate, și își pun în cumpănă însăși viețile lor ca să încerce a-și deschide drum spre libertate sau spre un trai mai omenesc, atunci nu mai poate fi vorba aci de crime, de tâlhării și de jafuri. Atunci oamenii și faptele nu mai pot fi judecate după articolele rigide ale codurilor și toată acea deslănțuire vijelioasă a întâmplărilor nu se mai încadrează în nomenclatura obișnuită a justiției cotidiene.

Asuprită până dincolo de toate marginile răbdării de către o administrație coruptă și hrăpăreață, desrădăcinată din rosturile existenței ei milenare pe pământul băștinaș, țărâna valahă bănățană se răscoală în toamna anului 1738 împotriva stăpânirii austriece și a tot ce s'a adus nemțesc pe pământul acesta. Scopul răscoalei nu fu numai eliberarea de sub jugul stăpânirii imperiale, ci și alungarea definitivă a coloniștilor aduși aci, cari prin privilegiile primite, în detrimentul băștinașilor, se constituieră în clasă socială distinctă și suprapusă. Războiul se dădu nu numai între răsculați și stăpânire, ci și între neam și neam, între clasă și clasă. Mai corect, între două neamuri, transformate în două clase sociale.

Scânteia izbucni odată cu pătrunderea armatei turcești în Banat și pornind dela Dunărea de jos focul se întinse peste toată jumătatea de est a provinciei, până sus la Lipova, la linia Mureșului. Una după alta căzură și se nimiciră proaspetele colonii germane. Întâi cele din Clisurele Dunării, Liubcova, Moldova, Pojejena, Radiumna, apoi cele de pe Nera, Socol, Câmpia (Langenfeld), Biserica-Albă, Calugera (Rebensberg), Macoviște, Sasca, Potoc, și de pe valea Cărașului, Straja (Lagerdorf), Iertoful (Heuerdorf), Rusova, Oravița, Salhausen (dispăruf), Kudritz-ul, apoi Dognecea și Bocșa pe Bârzava, iar mai înspre câmpie Vârșeșul, Cervenca, Denta, Deta, Ciacova; în același timp pârjolul porni de pe valea Timișului coborând spre șes mistui întâi coloniile dela Caransebeș, Lugoj, Recaș, apoi urcând în sus cuprinse și pe cele din Ciarmata, Bruckenu, Guffenbrunn, până la Lipova, pe Mureș. Ruine, tăciuni și pustiu însemnară calea răsculaților. Multe din acele colonii dispărură complet, nu se mai refăcură. În

alte, — ca Iertoful, Rusova, Straja, — se reinstalară românii, stăpâni și până azi, în timp ce pe alocurea ei eliberară doar locul pentru sârbi, ca de exemplu la Langenfeld și Rebenberg.

Scopul răsculaților fiind extirparea completă și definitivă a coloniilor nemțești de pe pământul Banatului, operația se făcu nu fără asprimea și brutalitatea obișnuită și indispensabilă în asemenea deslănțuirii de forțe elementare. Trebuia insuflată atâta groază coloniștilor încât niciodată nici ei, nici alții de-ai lor, să nu mai îndrăznească a se gândi măcar să mai calce pe aceste meleaguri. De aceia satele fură prădate și aprinse, toate gospodăriile, abia înghebate, nimicite, iar oamenii, cei cari nu se putuseră refugia din vreme spre ținuturi mai sigure, bărbați, femei, bătrâni și copii devalma fără cruțare fură urmăriți, vânați din ascunzișurile lor, prinși și vânduți, — pe nimica aproape. — ca sclavi turcilor, cari îi duseră în turme spre interiorul imperiului, spre Stambul și Asia-Mică.

Trebuia radical plivită buruiana nemțească de pe pământul Banatului, și răsculații nu avură puțină și răgaz să inventeze alte mijloace mai eficace și, — ca să fiu pe placul istoricilor, — mai umanitare. Totuși „tâlhari fioroși“, „ucigași lipsiți de simț etic“, cum îi scrie istoria, spre omenia lor ei nu dăruiră moarte gratuită și inutilă niciodată și nicăiri. (Aceasta în abateri dela regulile generale ale răscoalelor țărânești!) Ei nuucid din simplă plăcere de a ucide, din „lipsa simțului moral“, nu nimicesc satele și orașele nemțești din poftă de jaf, sau din dorința distrugerii. Pe co-

loniștii prinși ei nu i omoară, nu i execută în alese chinuri, ci îi predau turcilor, ca să i ducă de aci. Acolo însă unde coloniștii se adună în cete, se înarmează și încearcă să reziste, — ca minerii din Oravița spre exemplu, — se încinge luptă pe viață și pe moarte, și răsculații plătesc și ei cu jertfe victoria.

Da, abateri, — să le zicem estetice, — s'au petrecut, ca în orice răscoală, dar în orice caz mai puțin lipsite de uman, și mai sporadice, ca în alte răscoale țărânești cunoscute în istorie. Căzură pradă pârjolului ici-colo, împreună cu satele, și câteva biserici, fură răvășite și arse pretutindeni arhivele (— țărâna în răscoală nimicește pretutindeni arhivele, căci în ele vede legătura sa întru robie —), mame cu copii, împreună fură vândute ca sclave turcilor, fete și femei fură pe-alocuri botezate și, cu sau fără voie, măritate, temporal, cu răsculați, (Se întâmpla ca românul să mai aibă o nevastă acasă. — dar turcii, cari trăiseră și stăpâniseră atâta vreme pe aci, țineau sumedenie de muieri la casă, și pentru aceia nu căzuse cerul pe dânsii!). Toate acestea însă nu sunt decât întâmplări și amănunte sporadice, inevitabile un ei atari mișcări de mase, unei deslănțuirii de forțe elementare, cum este o răscoală țărânească. (Sunt lucruri inevitabile în orice război, până și în zilele supraumanității noastre civilizate. Căci să slobozi două mii de kg. de bombe peste un oraș, la 200 km. în spatele frontului, surprins noaptea, în somn, nu e ceva preamănit !).

Voind cu orice preț să prezinte întregă mișcarea românească dela 1738 doar ca o acțiune deșănțată a unor tâlhari și jefuitori, istoriografiografia germano-maghiară uită dinadins cealaltă latură a acelei mișcări, războiul purtat de răsculați cu armata imperială. Ori latură principală, partea cu adevărat importantă din toate punctele de vedere a acelei răscoale, o constituie tocmai luptele pe cari românii le au dat cu oștile regulate austriece.

Însuși autorul jurnalului de campanie reprodus de Schmiltau, în opera amintită, — și care după cum rezultă din stilul și cuprinsul jurnalului a fost un ofițer cu privirea foarte pătrunzătoare și judecata limpede, recunoaște, în pasajul citat de noi în capitolul precedent, rolul decisiv, ce l-au avut românii

Revista politică, socială și artistică

INNOIREA

apare la 1 și 15 ale fiecărei luni.

Director: TIBERIU DULĂ.

Abonamente: pe 1 an 200.— lei, — pentru instituții 1000.— lei. Abonament de sprijin 500.— lei.

Un exemplar lei 5.—

Redacția și administrația:

Brad, Str. Brătianu 4. Et. I. Tel. 21-45

Timișoara, III. Str. Aurelianus 3.

București, Aleia Frigul 14

bănăjeni în luptele din jurul Orșovei și Mehădiei. Rolul lor însă nu s'a mărginit numai la acele lupte, ci prin acțiunile lor repetate, prin acel minunat război de guerillă, purtat cu atâta pricepere și curaj, ei au decis soarta înfregii campanii austriace din vara lui 1738. Retragerea aceia inexplicabilă, cu drept cuvânt rușinoasă, de pe valea Timișului, a armatei imperiale comandate de însuși prințul moștenitor, se datorește răsculațiilor, acelor umili și anonimi țărani valahi cari purtați de dorul unui trai mai întru omenie și libertate, nu atunci pentru primădată, și nici pentru ultima dată, au fertilizat cu sângele lor pământul acesta.

În primăvara lui 1738, în al doilea an al războiului lui Carol III cu turcii, în momentul când primele trupe turcești trec Dunărea la Orșova și intră în Banat, răscoala românească se aprinde simultan în toată partea muntoasă a provinciei, dela Dunăre până sus la Mureș. Cu miile ridică țărani români armele, și poate înrolându-se ca seimeni sau neferi în armata turcească, alcătuind avangarda și auxiliarele acesteia, parte formând cete libere sub câte un căpitan ales din mijlocul lor, atacă și nimicesc întâi garnizoanele austriece mai mici și posturile de pază din întreagă regiunea estică, reușind astfel imediat dela început să provoace panică, nu numai în rândurile administrației civile și a populației nemțești de pe întreg teritoriul Banatului, ci chiar și la comanduirea militară din Timișoara, care în primul moment se gândește să ordone o retragere generală, pe toate liniile.

Când apoi, însfârșit, armata austriacă reușește să se adune și sub comanda principelui de Lorena și a mareșalului Königseck, pornind dela Lugoj, începe înaintarea pe valea Timișului, spre a ajunge la Mehădia, cetele de răsculați împânzesc toată regiunea pe itinerariul Mehădia Caransebeș, și din momentul când părăsește Caransebeșul și intră în ținutul munților și pădurilor, oastea imperială nu mai are o singură clipă răgaz. De aci încolo începe un aprig război de guerillă, de lupte mărunte mereu reînnoite și repede abandonate, cari însă fărâmițează încontinuu forțele marelui armate imperiale și prin permanentizarea stării de neliniște și nesiguranță, macină creierii oamenilor și duce la demoralizarea com-

plectă a unităților.

Pe tot parcursul înaintării, apoi și al retragerii, răsculații se țin ca niște roiuri de viespi infuriate în jurul oastei imperiale. Atacurile lor se dau întotdeauna pe neașteptate, când la avangardă, când în flancuri, la ariergardă, sau la bagaje, se execută cu iuțeala fulgerului, cetele apar de după o colitură, de după o muche de deal, dintr'o margine de pădure, izbesc, învălmășesc rândurile, desorganizează toată ordinea de marș, iar în momentul când escadroanele și companiile se concentrează împotriva lor, dispar tot așa de repede, cum au venit. Și aceste atacuri se repetă încontinuu, la orice oră din zi și din noapte, în timpul marșului, în cursul odihnei sau al campanii, din orice parte a taberii, când o ceată e respinsă la un flanc, peste câteva minute apare alta la celalalt. Așa merge zi după zi, săptămâni de arândul, tot timpul înaintării.

Armata austriacă, numărând un efectiv de cca 60.000 de oameni, cu un echipament admirabil, cu cavalerie încercată și artilerie puternică, încearcă să pareze aceste atacuri printr'o înaintare în ordine cât mai strânsă, având toate laturile mereu apărate de unități gata în orice moment pentru luptă. Dar ea, datorită tocmai mărimii și echipamentului greu, se mișcă greoi pe acest teren necunoscut și accidentat, plin de surprize, în timp ce răsculații sunt la ei acasă, cunosc fiecare ridicătură de pământ, fiecare colț de pădure.

Oastea turcească, regulată, nici nu se poate compara măcar ca forță numerică cu cea imperială. În lumina datelor culese din relatările comandanților dela Orșova și Mehădia, și cifra de 20.000 ni se pare exagerată. La asediul cetății Orșova-Veche sunt doar vre-o 4-5000, la Mehădia tot vre-o 4.000 cu cetele răsirate și cu răsculații cu tot să li se fi ridicat poate, la început, numărul la cca 15-18.000 de oameni. Mai târziu prin întăririle trimise de marele vizir, efectivul s'a ridicat mult, însă la nici un caz nu s'a apropiat de al armatei austriace.

Folosindu-se însă de tactica de guerillă, desfășurată cu ajutorul cetelelor de români răsculați, turcii reușesc să compenseze diferența numerică. Nu se angajează niciodată într'o luptă generală și decisivă, la nevoie cedează terenul, dar nu și epuizează forțele.

Armata imperială poate ar reuși

să obțină o victorie decisivă, dacă i-s'ar da ocazie. Când se angajează în lupte mai mari unitățile austriece se comportă admirabil. Dar inamicul se eschivează veșnic, se retrage, revine, atacă din nou, iarăși fuge se strecoară printre degete, ca apa, acest război de guerillă însă de veșnică hărțuială, cere în primul rând nervi sdraveni și bietul Feldmarschall Königseck, luat dela șefia comodă a Statului Major din Viena dintre hărțile și dosarile lui, nu e unul care să poată rezista multă vreme în atari împrejurări. Oamenii mai tari și cu nervi mai solizi, generali cu mai multă energie și experiență, decât el, comandanți geniali, s'au măcinat în atari războaie de hărțuire și întârziere.

Austriecii se văd nevoiți să abandoneze ofensiva și încep să dea îndărăt S'au tocit nervii. Francisc de Lorena părăsește, sub motiv de boală, comanda supremă, Königszegg își pierde cumpătul, trupele se demoralizează.

Fără a pierde propriu zis nici o bătălie, reușind chiar să smulgă adversarului câteva victorii în cursul campaniei, imperialii încep retragerea cedând terenul Turcilor. Toată atențiunea lor se concentrează spre a și asigura doar o reîntoarcere cât mai onorabilă. Războiul e pierdut pentru dânsii.

Cetele de răsculați se țin strâns pe urmele lor și hărțuielele nu încetează nici un singur moment. Mai mult, aceste cete devin din zi în zi mai îndrăznețe, și când lanșă Bumbăcilă cu oamenii lui închide cu copaci răsturnați trecătoarea dela cheile Teregovei și atacă avangărzile imperiale, dacă turcii exploatează situația printr'un atac rapid și puternic, învălmășeala momentană provocată de atacul neașteptat al românilor, ușor se putea transforma într'un dezastru general și definitiv al întregii armate austriece. Așa însă, cu oamenii lui puțini și slab înarmați, cu tunurile lui de cires nestingit, Bumbăcilă nu poate rezista mult în fața tunurilor grele, aduse repede în poziții de austrieci, și se retrage.

Atacurile însă continuă. Un jurnal de campanie, (— citat de G. Drăgălina —) notează laconic: „În noaptea asta (18 Iulie) lotrii (adecă răsculații români N. A) au tras încontinuu asupra lagărului nostru... „La 21 Iulie, dimineața, General-ajutantul Baron Scheroding a fost împușcat de hoți"... Așa mereu, zi după zi, până ce austriecii es la

Iulian Toader

Vedere din Baia Mare

Priveghetoarea și Măgarul

Unui critic care se revizuește

Pe-o creangă înflorită,
Priveghetoarea cântă,
Sub cerul roz de Mai;
Cu vocea răgușită,
Măgarul îi răspunde
Ca orișice măgar.

MORALĂ

Ce trist e câteodată
Divinul cer de Mai!

Al. T. Stamatiad

largul câmpiei. Până ce, prin retragerea lor definitivă, își recunosc înfrângerea.

Cetele celea de valahi de țărani simpli și anonimi, coasele desdoite și tunurile de cireș nestrugit au smuls steagurilor imperiale victoria.

Grosul armatei turcești nu s'a grăbit să treacă Dunărea. Așteptau să le sosească provizii din urmă, căci marele vizir nu voia să între cu o armată așa de mare în mijlocul unei populații istovite de război, complect infometate. Trimite însă alimente regiunilor mai greu încercate de foamete.

„... iar venind steag fără cruce, adunând safele, le-au împărțit bucate și seimeni cu simbrie, care au venit, s'au pus.“ (din Cronica lui Profa Stoica de Hașeg.)

Multe din părerile noastre asupra gradului de civilizație și omenie al popoarelor vor trebui revizuite.

Ion Stoia-Udrea

În zilele de 31 și 1 Iunie, a. c. orașul Arad, a avut cinstea să primească vizita profesorului universitar Olandez Grondiys, dela universitatea din Utrecht, însoțit de soția și fica sa, precum și de un număr de 6 studenți și studente. Venind prin Germania și Ungaria, Aradul a fost primul oraș pe pământ românesc, și ca atare le a făcut o manifestare calduroasă, pentru care trebuie amintit aci aportul binevoitor și spiritul de înțelegere al dlui prefect colonel Dobriceanu.

Bizantinologii Olandezi au vizitat biserica ortodoxă română din Lipova și Mănăstirea Hodoș Bodrog. Este bine să se știe că fresca acestor biserici datează din a doua jumătate a secolului al XVI lea, cu o iconografie de tranziție între arta propriu zisă bizantină și aceea impregnată de dogmatism catolic, primit în cursul expansiunii sale.

Distinșii oaspeți au fost ghidați în timpul șederii în orașul nostru de Iconom Stavrofor Dr. Gh. Ciuhandu, prof. Vintilă Popescu, prof. Teodor T. Țiucra, prof. Dr. Caius Lepa, dra prof. Grozăvescu și dra prof. Balta, care le au dat explicațiile și informațiile necesare.

Din Arad oaspeții studioși au plecat la București, unde dl profesor universitar Grondiys a ținut o conferință, urmând să viziteze mai departe mănăstirile din Moldova și Bucovina. Dela noi vizitatorii Olandezi se reintorc în țara lor, față de care România — după spusele lor, este numai poezie și pitoresc.

Amicii Franței din Arad de ziua Eroilor, s'au închinat la monumen-

mul eroilor din Șoimoș, și au depus o coroană purtând culorile ambelor țări. Gestul simbolic se restrânge și asupra eroilor francezi căzuți pe acel loc, în primăvara anului 1919, pentru același ideal de libertate și independență.

Cadrul solemn, în care s'a desfășurat programul, a fost profund mișcător. După cuvântările pătrunzătoare a părintelui Ilie Chebeleu din Șoimoș, a dlui dr. Aurel Demian, președintele Asociației, a dlui Sever Bocu din partea „Astrei“ din Lipova, dl prof. T. Țiucra, secretarul general al Asociației, care a făcut mult pentru reușita acestei manifestări naționale și de amicitie pentru Franța, ai cărei eroi sunt și ai noștri, a distribuit premii în cărți elevilor merituoși dela Șoimoș. Corul părintelui Trifu Lugojan a contribuit util și frumos la cadrul sărbătoresc al pelerinajului.

CĂRȚI ȘI REVISTE

A apărut: *Curs de Stenografie* de Paul Samuilă. Editura autorului. București, Calea Văcărești 135. Prețul lei 25.

George Todoran: **Rod peste mâine.** Poeme. Editura „Lanuri“. Mediaș 1938.

Pagini literare. Turda, An V. 4-5. Aprilie-Mai. La sumar: Zevedeu Barbu, V. Beneș, M. Beniuc, Emil Giurgiuca, Ortansa Ștefănescu, Horia Teculescu, Aurel Marin. Al. T. Stamatiad, George Popa, Grigorie Popa, Nineta Gusti, Dumitru Pascoț, Teodor Murășanu.

Cronici; Idei, Oameni, Fapte. Cărți. Insemnări.

Muguri literari: An. I. Nr. 5. Mai, 1938. București Semnează: Coca Farago, Șerban Bascovici, Virgil Carianopol, Teodor Scarlat, Mihai Șerban, Silviu Lazăr, Ștefan Baciui, Ovid Caledoniui, Ștefan Mihail Lazăr, Ion Șugariu, E. Ar. Zaharia, Iordache Răducu, etc.

Epigrame

Ziarele anunță că soc. sportivă „Gloria“ și-a reorganizat secția de foot-ball, alegându-și o nouă conducere și numind o serie de comisiuni: de disciplină, medicală, propagandă, tehnică, etc...

Între multele comisii —
Anunțate în ziare —
Se cuvenea să fi ales
Și „comisia de salvare“...

Just

Vitrina „Innoirii“

Puncte și linii

□ **Destinul scriitorului român.** În scurgerea vieții de fiecare zi, plămuitorii de frumuseți își au partea de amărăciune, care la omul comun se împarte în rate mai mici și mai puțin simțite. Fără a se putea încadra în societate, cu un nume bine definit, cu o misiune hotărâtă, — scriitorul trebuie să suferă, trebuie să trăiască într-o veșnică resemnare. Neputând să și câștige existența pe urma condeiului — e nevoit a-și căuta îndeletniciri aiurea, cele mai frecvente cazuri în birocrație, unde ca o fatalitate îi va ieși în cale, i se va pune deacurmezișul divinelor lui gânduri, șeful, acest tip obtuz; această creatură bosumflată și prozaică. Cu ochii așintii asupra unei dăre de lumină, pe care ierarbul sau vecinul de birou nu o vede niciodată, — scriitorul va fi privit ca un om fără de vr'un folos, a cărui lipsă nu s'ar simți.

Oricât s'ar strădui să intre în miezul ocupațiunii care îi aduce pâinea; cu oricâtă inimă s'ar gârbovi, pe cifrăria sau conceptele din față — crinii și măregele cuvintelor numărate îl încopiază într-o dulce tortură. E veșnică luptă până la istor, între visele colorate și hâda, mucedă realitate. E ca un somn lung cu nesfârșite coșmare.

La toate acestea se adaogă omul comun, omul-șablon, care îl întâmpină cu acea stupidă ironie, cu acel aier de burghez bine trăit, care-și imaginează că e singurul indicat pentru mersul înainte al omenirii. Poetul e obligat să ia parte la conversația lui stereotipă, lipsită de inteligență și fantezie.

E un chin între strălucire și opac. Intre starea de veghe și moțială. Un drum cu bulgări și stele. Scriitorul cu stări lăuntrice atât de diferite, trebuie să se alătore unui fel de a fi acelaș, mereu acelaș, din oră în oră, din zi în zi. Neadaptându-se acestui proces cotidian, riscă să se găsească întotdeauna la periferia societății. Să trăiască veșnic între huiduială și sublim; între anonimatul imediat și conștiința trează că e un făclier și un îndrumător.

Snobismul unor oameni, care-și strigă știința pe la cotituri de drum, va face să-i fie tălmăcită lipsa de volubilitate sau adâncă tăcere, drept prostie, — când reculegerile îi sunt necesare pentru armoniile din suflet, pentru aranjarea imponderabililor spre actul de creație. Imi vine în minte vecinătatea, — la cafea, — a unui poet mohorât, dar plin de zumzet și melodii interioare, cunoscute fiindu-i și înclinările

spre muzică, — cu un tînăr guraliv nu lipsit de inteligență, dar care căuta să-i aducă poetului pe tavă, întreg bagajul de cunoștințe. Și căutam să des cifrez în ochii tăcutului, toată amărăciunea că nu-i lăsat să-și audă orga singurătății sale.

Când scriitorul, purtând ponoasele nu știu cui, e nevoit să trăiască în provincie, își va avea tristețea mărită de licheaua cu pretenții de literat sau publicist, care-i iasă'n cale peste tot. Unii poartă plete. Unii barbă. Alții pe amândouă. Câteodată sunt tare gânditori și scriu la toate gazetele din loc, universul lor în care își poartă destinul de aleși.

□ **Pelerinajul dela Humulești** va îndemna pe vizitatori să se întrebe dacă nu e vremea să se facă din casa, desigur nu cu un aspect din cele mai arătoase, unde s'a născut Ion Creangă — un muzeu în care să se adune toate lucrurile sacre rămase de pe urma lui. Totodată se va putea trage paralela, din prilejul celeilalte excursii dela Mircești, între o viață plină de griji și apăsări, — și una dusă în tihnă și confort.

□ **D. George Popa** semnează în ultimul număr din „Pagini Literare“ dela Turda, poezia „Plecarea dintre voi“, plină de senzația sfârșelii:

*Păsări negre ca litere vin
Și se ascund în lăute.
Elegiile lor cântate lin
Au miresme necunoscute.*

*Sunt alte culori și anotimp alt.
Cad desprinzându-se stele coapte,
Cineva arată un drum înalt,
Care suie în noapte.*

*Mâna fremătănd s'a întins
Lângă strofa care-a rămas nescrisă.
Acum în inimă e un lnceafăr stins
Și-o carte închisă.*

*La țărnul acesta voi rămâneți
Din neguri afară.
Eu cu corăbii și cu tristeți
Cobor în seară.*

□ **În revista „Parlamentul românesc“** citim această notă: „S'au distribuit premiile naționale de proză și poezie. Nu intră în preocupările la aceste premii. Dar ne-a surprins dureros ivirea d-lor Stamatiad și Botez, înaintea marilor poeți romani care sunt I. U. Soricu (sic) și George Gregorian. Pe când poeții Lazaridis și Herșcovici, adevărați urmași ai lui Coșbuc și Emi-

nesou? Pentru întrebarea din urmă subscriem imediat. Dar I. U. Soricu urmaș al lui Eminescu? Dar alături I. U. Soricu — George Gregorian? Desigur e a unui fost deputat, care intrat în vacanța mare, se ocupă totuși și de treburi mai mărunte.

□ **D. Șerban Cioculescu** publică în Revista Fundațiilor Regale un studiu „In marginea lui Caragiale“ din care desprindem acest fragment care ne arată cum știa societatea contemporană și oficialitate să-l prețuiască pe marele dramaturg: „Nici una din comedile lui n'a fost, la drept vorbind, în vremea ei, ceceae înțelegem astăzi un succes. Astfel, „O scrisoare pierdută“ a intrunit o sută de reprezentații abia în treizeci și doi de ani. Invinuită de pornografie, „O noapte furtunoasă“ a trebuit să-și reducă un act și n'a făcut serie. Din scrisoarea adresată presei, cu prilejul preluării direcției Teatrului Național, aflăm că și această piesă a fost huiduită și fluierată, a-nume de membrii găzii civice, care n'au înțeles gluma. Iar din Prefața lui Titu Maiorescu la „Teatru“ (1888), scrisă pentru a apăra „Comediile d lui I. L. Caragiale“ se știe că „D'ale Carnavalului“ a fost fluierată. Caragiale, în scrisoarea numită, atrăgea atenția cu umor, că el este un autor dramatic unic la noi, nu din alte considerente decât acela că a fost fluierat. Această unicitate desvăluiește până în adânc reacțiunile întâmpinate de comedile caragieliene“.

□ **Un premiu al virtuții.** Citim în gazete această informație: „Academia Română va acorda anul viitor un premiu de virtute numit „Premiul de Virtute Mavrogheni în București“ înființat de defunctul Alexandru Spiridon Mavrogheni, din Atena, în memoria fostului Domn al Țării românești, Nicolae Vodă Mavrogheni. Valoarea premiului este de 100.000 lei și va fi acordat fără distincție de rasă sau de religie unei persoane sau unei familii onorabile, sărace, care își câștigă existența prin muncă încordată și s'a distins prin fapte de devotament, de abnegație și de jertfă, fie către aproapele său (rudă sau nu), fie către societate“.

La noi premiile până acum se câștigau prin proptele, prin reclamă sgomotoasă, sau cu bastonul. De aceea ni se pare cel puțin paradoxală această nouă distincție: pentru virtute, prin virtute.

Petre Pascu.

Busturi și opere, sunt cele două mijloace prin cari posteritatea își poate plăti tributul față de înaintași. Și în rândul întâi, credem noi, trebuie pusă preocuparea în legătură cu operele celor cari au activat în mijlocul nostru, pentru un ideal. Ca document, dacă în altfel nu i se găsește o altă valoare, ca un îndemn de mai mult, dacă se poate stăruii în direcții jalonate de generațiile trecute, ca justificare pentru o ediție de opere complete, sunt tot atâtea temeuri cari ar putea să ne dea lucrările unui Rusu Șirianu, a unui Gavra, a unui Monorai chiar.

Ar fi aceste, credem noi monumentele în cari s'ar regăsi mai bucuros decât în bronzuri, figurile pe cari le căutăm azi, în deplin acord, societăți de cultură, oficialități și oameni de bine: busturile mai puțin ca operele pot face vii și actuali pe cărturarii noștri din alt veac.

Șapte români la douăzeci și trei minoritari, — aceasta este proporția la una dintre școlile de elită ale ținutului nostru, socotind după un tablou afișat în vitrinele orașului Arad. Chiar dacă am adauge pe câțiva

Fundațiunea Gojdu, și ea opera unui modest „fiscaroș”, sau cam așa ceva, cum ar grăbi să se exprime cineva care este pornit să judece lucruri fără să le cunoască, — a venit în sfârșit, în țară. Eliberată din strânsoarea unei poște acaparante, averea fundațională a marelui mecenat, după un reaos de două decade, va putea să își reia funcțiunea sa atât de binefăcătoare în mijlocul societății ardelenesti, în rândul căreia a promovat cu atâta eficacitate, pe cei mai buni și mai muncitori dintre cărturari. De acum râvna acelora cari vor să desăvârșească gândul fondatorilor capătă un razim puternic, și suntem siguri că opera întreruptă în 1918, va fi reluată sub grija părintească a I. P. S. S. Mitropolitului Nicolae, cu rezultate

P O L E M I C I

dintre elevii români, cari nu au ținut cu orice preț latovărășia din galantar și încă proporția nu poate depăși media în favorul elementului românesc. Ce reflecții se pot înscrie pe marginea unei atări situații — din mai multe puncte de vedere pe drept cuvânt alarmantă, să și le facă cetitorii.

Noi legăm fenomenul de un alt aspect geografic mai îndepărtat al problemei: înțelegem astfel de ce în editurile Capitalei elementul românesc din Ardeal, la douăzeci de ani de exercițiu al libertății, nu a putut pătrunde decât în proporții de 1 la 37, zi: un nume și o carte la trei zeci și șapte de nume și cărți din alte părți.

De ziua cărții — reflecția este actuală. Ca și în prag de viață, pentru cei cari așteaptă rândul, la comisii de bacalaureat.

Printre câteva lucruri frumoase, dl. Zaharia Stancu, poet, publică în Revista Fundațiilor Regale următoarea „operă” :

Dorm urși singuratici...

*In șoldurile puține, puține,
Dorm urși singuratici și gravi
Dorm pantere bălțate și crude,
Dorm vulpi viclene cu coade ștufoase.*

In șoldurile tale(!), sub pielea prea

*[albă,
Dorm bivoli de apă(!), greoi,
Cu coarnele ntoarse și bot de metal,
Și'n somn, când se'ntorc, mă cutre-*

*[mur.(!!!)
„Citind și recitind de nenumărate ori poema dlui Zaharia Stancu (vă asigurăm că nu ne-a lipsit bunăvoința), am reușit, credem, să descifrăm gândul sugrumat în haosul d-sale verbal. Dar ce va înțelege din toate acestea, cititorul grăbit. O spunem fără răutate, convingși că simplitatea este cea dintâi condiție a bunelor relații dintre scriitor și cititor.”*

*„Tot pentru menținerea unui prestigiu și a unei bune cuviinși măcar formale, am ținut să atragem atențiunea”.
Mai cu seamă.*

Intr'o revistă care își caută cetitorii în chip inutil pe aceste plaiuri și în care semnează numai dnii Streifman Stahl, Critzman, Caligari, Ștefan Rol, etc, o pagină cu titluri: „Cum se fac aface-

rile” „Atenție la Hitler”, „Re-lativitate”, „Paradoxe”, „Popor ales”, ne introduce în spiritul adevărat al redacției, și unde găsim și o atare monstră de „Refinament”: „Evreii au multe calități pentru care restul popoarelor ar trebui să le mulțumească. Au însă o atitudine pentru care merită să fie blamați. Nu reacționează niciodată la agresiuni. Efectul: adversarii lor se cred nemaipomenit de voinici, în stare să înfrunte pe toată lumea. Așa s'a întâmplat cu Rusia țarilor și stărușitul a fost înfrângerea dela Port-Artur, așa se petrece cu Germania care a început să fie înfrântă, în timp de pace, de cehoslovaci.

Să fie oare atât de lași evreii? Sau se lasă călcați în picioare dintr'un diabolic refinament..”

Evident aceasta nu este o incitare directă și nici provocare la un duel, care se alimentează, iată aci dovada, în plină libertate a scrisului, de dincolo de baricada românișmului.

Nu, aceasta este doar o ușoară mângâiere de zefir, peste suferința ceasului credinții de aci.

N O T E

tot atât de strălucite, pentru intențiile intemeietorului, cât și pentru folosul societății românești.

Ovid Densușianu, a activat în acea izolare olimpică și rodnică a adevăratului cărturar, care într'un mediu, unde sonoritatea vocii și bi-cepsii hotărâsc mai adese de calitatea și soarta cuiva, nu putea să-i aducă preșuirea cu adevărat, și so-cietății folosul tot. Filolog, cunoscând articulațiile limbii românești în structura ei cea mai intimă, poet, cu inspirația, în schimb înrădăcinată în alt climat spiri-tual, om de gust, profesor în confuzia cu catedra lui, Ovid Densușianu, coborât dintr'o familie de proși din Făgăraș, s'a integrat în chipul

potrivit trecerii lui prin viață, sobru și discret, în lumea altor legi de ființare.

Să adăugim :

A fost un om care în țara lui nu a luat nici un premiu.

Românii din Jugoslavia au anunțat ca pe un mare praznic al vieții lor obștești, adunarea generală a Aștrei pe ziua de 22 Mai la Vârșeș. A fost o înălțătoare zi a culturii românești.

Cu această ocazie, ziarul „Nădejdea” scrie între altele:

„Dela război încoaci, timp de 20 ani, sufletul românesc rar s'a mai manifestat în așa fel, atât de solidar în cele culturale, încât să atragă respectul și admirația tuturor celor ce l-au privit.

Rar de tot, chiar foarte rar am avut zile, atât de mărețe ca această sfântă zi de Duminecă.

Dumineca, ziua sfântă a creștinătății, ziua Domnului; Dumineca, ziua sfântă a Româniului, care este născut creștin și care în viața lui de popor n'a serbat altă zi, decât sfânta Duminecă, sfânta zi a învierii.

Simbolul învierii Neamului nostru ești tu, sfânta zi a Duminecii, a învierii Domnului.

Credem în învierea Domnului, credem și în învierea noastră culturală. Prin credință înviem, prin muncă, prin jertfă ne înălțăm. Prin iubire ne întărim credința și speranța în destinele Neamului nostru. Nu vom des-curaja niciodată!”

